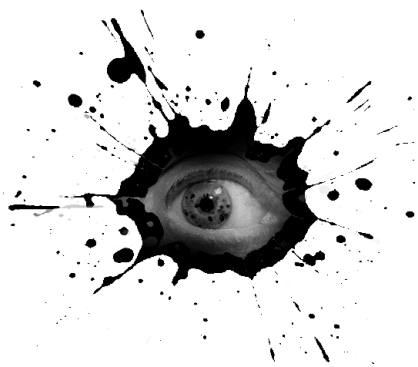

ANDRÁS SÁNDOR – BALÁZS IMRE JÓZSEF

NÉMÓ ÉS SHERLOCK HOLMES ATLANTISZT KERESIK

Részlet egy hosszabb beszélgetésből

Írhattam volna úgy,
hogy Holmes maga
választ a lehetőségek
közül, a történetet be
lehetett volna fejezni
hagyományosan. Ez a
Holmes azonban egy
nyitottabb, változó
világban él, és annak
megfelelően
gondolkodik és dönt.

■ **Balázs Imre József:** A legutóbbi, 2012-es verseskötetében megjelent egy Atlantisz keresése című versciklus, „töredék” megjelöléssel. Az Arkánium-lapszámokat olvasva azt láttam, hogy ezek a szövegek részben már a nyolcvanas években megváltak és megjelentek, és azt is, hogy ez ugyanannak a szövegtörzshöz tartoznak a része volt eredetileg, amiből aztán a Gyilkosság Alaszkában című 2006-os regény íródott. Az, hogy vers vagy próza, illetve hogy egy könyv vagy több könyv lesz, mikor dőlt el számodra?

András Sándor: Ez visszamegy az 1980 körüli időre, amikor Kemenes Géfin László a *Fehérlófiát* írta. Akkor én is egyfajta eposzban kezdtem el gondolkodni, ennek az alapformája pedig vers lett volna. Van is egy köteg kézirat, ami ennek indult, és amiből az új verseskötethez kiemeltem és együvé válogattam darabokat, egy véglegesnek szánt sorozatba. Egyes darabok korábbi kötetekbe is bekerültek, külön-külön. A verses alapformát persze teljesen kötetlenné szántam, lett volna, és lett is benne próza vagy prózavers is. (Például a *Drakula dicet* címmel megjelent rész is ilyen.) Ekkor még tulajdonképpen Odüsszeusz volt a fő figurám. Nem Joyce-szal akartam persze versenyezni, hanem, ha úgy tetszik, Verne Némó kapitánya felől közelítettem, aki maga is hajós és Odüsszeusz-figura volt. Verne a névvel arra játszott rá, hogy egy buta óriás, Polüphemosz kérdésére, hogy ki ő, Odüsszeusz azt felelte: Senki (*métisz*), és Némónak ténylegesen senki se tudta a nevét, sem azt, kicsoda. Hindu herceg volt, akinek a gyarmatosító angolok megölték a feleségét, felgyújtották a palotáját, mire ő bosszút esküdt, és süllyesztget-

te is a brit hajókat. Odüsszeusz építette a falovat, amivel az akhajok bevették Tróját, Némó a tengeralattjárót fegyvernek tervezte és építtette. Az Odüsszeusz-figura így megváltozott számomra Vernénél, és én ezt figyelembe vettem, de vissza is akartam térni az eredetihez, hogy annak a történetét továbbvigyem és -fordítsam a magam módján és a magam korában.

Aztán úgy éreztem, versnek nem megy, és regényre gondoltam. Az átalakulásba belejátszott az *Arkánium* négyese, de igazából, nekem az volt lényeges, hogy az én gyerekkori kedvelt figuráimat kellene kibontani, és behelyezni a mai időkhöz. Ezekből időközben „mitikus”, premitikus vagy mindenképpen mitizált figurák lettek, eredetileg négy, ez megfelelt a négy alapelemnek (Empedoklész, Paracelsus): Némó a víz, Frankenstein a tűz, Drakula a föld, Holmes a levegő. Csak később vettem számításba, hogy volt nekem gyerekkoromban egy ötödik figurám is, Dolittle, akit az elemek összefüggésében ért-elemnek mondhatok, ő a nyelviség és univerzális szimpátia. Írni kezdtem a regényt, ebből megjelent egy-két rész, az eleje még ma sincs kigépelve. Ekkor még Némó-Odüsszeusz történetre készültem, a 20. század végi világban, de úgy, hogy a többi számomra kedves és mitikusnak gondolt figura is benne legyen baráti körként. Írás közben kezdtem érezni, hogy mindegyikről kellene egy-egy külön történet, és akkor úgy tűnt, a Holmesról szólót kellene elsőnek megírni (és talán publikálni is), ha az sikerül, jöhet a többi. Megírtam, később meg is jelent: ez a *Gyilkosság Alaszkában*, és ebben Sherlock Holmes mint fő figura mellett jelenik meg a többi négy: Némó, Dr. Dolittle, Frankenstein és Drakula, mint segítőkész és külön-külön egyedi képességű barát.

Mitikust mondtam az előbb, ők ugyanis szerintem mintegy mitikus figurák. Ezt azzal tudnám alátámasztani, hogy már rengeteg Sherlock Holmes-történet van, nem csak azok, amelyeket Conan Doyle írt. Igen sok filmben szerepel mind régi, mind új történetekkel. Ezt Drakuláról és Némó kapitányról is el lehet mondani, különösen, ha figyelembe vesszük Drakula mellett a Drakula-kezdeményezte vámpírtörténetek tömegét, amelyek azonban továbbra is Drakula figuráját erősítik: ő a paradigmátikus vámpír. Dolittle sokkal kevésbé hozott létre egy Dolittle-ipart, viszont az eredeti Dolittle-könyveket még mindig nyomtatják, a figurája közismert, és Dolittle-filmből is van több, készült a legutóbbi időkben is. 1987-ben született lányomnak is igyekeztem megszerezni a könyveket – Hugh Lofting tizenkét könyvéből nem mindegyiket nyomtatják újra –, és neki egyből épp úgy tetszettek, mint a Beatlek, és nem csak a *Sárga tengeralattjáró* lemezéről.

Amikor mitikusnak tekintettem ezeket a figurákat, az izgatott, és izgat ma is, hogy miféleképp, hiszen nem olyanok, mint Anna Karenina, vagy akármelyik regényfigura, akiről csak egy regényt lehet írni. Mi az, amiért az emberek megveszik ezeket a könyveket, és amiért újra meg újra elmennek a moziba, hogy ezekkel a figurákkal találkozzanak? Valami izgalom veszi őket körül. Drakula is rengeteg variáción ment át megalkotása óta – mára egyes filmekben csinos férfiú, akiért (szó szerint) hálnak a nők –, beépült a populáris kultúrába. És nemigen akad több ilyen jellegű figura. Superman nem kevésbé népszerű, de őt szerintem más képzelet-anyagból gyúrták, mindenképpen nem regényből, és nem értékes irodalom számba menő regényből. És szerepelnek jelentős filmekben is, Murnau *Nosferatu* című filmje máig a legjobb Drakula-film – a szereplő csak azért Nosferatu, mert akkor még copyright alatt volt a Drakula név használata –, és szerintem jobb, mint a tiszteletére ugyanazzal a címmel közreadott Werner Herzog-film. Kinski jó Drakula, de Max Schreck jobb volt.

Van még valami, ami érdekelt a *Gyilkosság Alaszkában* írásakor – az, hogy bár az említettek már mitikus figurák, maga a mítoszcsinálás még folyamatban van. Tehát a bennük lévő lehetőségek érdekelték, az, hogy nekem voltaképpen fogalmam sincs, mi történik ma – nem Sherlock Holmessel vagy Drakulával, hanem velünk: azzal,

ami őket előhozza. Úgy éreztem, megsejtek ebből valamit, amit eddig nem, ha megírom, kibontom őket a magam módján.

Ezek különben, és figyelemreméltóan, egy kivétellel tizenkilencedik századi történetek. A legelső közülük a *Frankenstein, az új Prométheusz*. Megalkotója, Mary Shelley (William Godwin és Mary Wollstonecraft lánya) pedig jól tudta, hogy mitikus problémával van dolga, ezt a cím is jelzi. A többi könyv – Némóról, Drakuláról és Holmesról – később keletkezett, és bár mindegyik „romantikusnak” tűnik, valójában Verne könyve a realista regények idején, Bram Stokeré a század végén, Conan Doyle Holmes-történetei pedig a késő-viktoriánustól az edwardiánus koron át készültek. Érdekes eredetiben is elolvasni például Bram Stoker Drakula-regényét – nem tudom, milyen magyarul –, mert angolul ez a késő-viktoriánus korban, a 19. század végi szimbolizmus nyelvén íródott, szerzője elsősorban színpadi körökben mozgott. Könyve abban a korban, írásmódját és státusát tekintve, egyáltalán nem volt ponyva.

Fontos volt számomra tehát megnézni, mi van ezekben a figurákban – akár sejtették a szerzőik, amikor megalkották őket, akár nem. Szerintem sok tekintetben sejtették, ugyanakkor sok tekintetben nem. Verne például biztosan sejtett egy csomó dolgot Némóval kapcsolatban. Ennek tudniillik én utánaolvastam. A Némó-figura nála kapcsolatban van a Kommünnel és az anarchizmussal; inspirálta némi angolellesenség is: nem véletlen, hogy egy hindu herceg robbantgatja voltaképpen a regényben az angol flotta hajóit. Benne van a könyvben az egész tengeralattjáró-történet is – az Erzsébet-korban készítették az elsőt, amelyik egy ember alámerülését tette lehetővé. Maga a Nautilus név egyébként egy valódi, 1800-ban Fulton készítette tengeralattjáró neve volt. Amikor az első atommeghajtású tengeralattjáró elkészült Amerikában, és annak a neve is Nautilus lett, talán nem Verne miatt kapta a nevét, hanem ugyanazért, amiért Verne regényének tengeralattjárója. Viszont a nevek azonosságához fűzöm Némó új korszakát, amikor az én Némóm búcsút mond a maga tervezte Nautilusnak, egy olyan korszakban, amikor a tengerek már hemzsegték a tengeralattjáróktól, megszűntek a brit gyarmatok, India független ország lett, és feltalálták az atomenergia hasznosítását, nem csak a bombát.

Itt jön be tehát a technológia is az én történetembe, amit talán egyszer mégis befejezek – elég sokat dolgoztam rajta az évek során. Az alaptörténetem része, hogy Némó mérnök lesz (valamennyire ebben a Bakucz József pályája is inspirált), illetve hogy megalkot egy képzeletprojektort. Ez sokkal régebbi ötlet egyébként, mint a *Total Recall*-jellegű mozifilmekben. És azt a fajtáját, amit akkor kitaláltam, máig még nem láttam másoknál.

Verne könyvében Némó elhajózik Atlantisz tengerfenéki romjainál, én a képzeletprojektorttal el is viszem, de nem romokhoz, hanem egyfajta modern és különös Atlantiszba. Egy idő után azonban nem voltam benne biztos, hogy meg tudom csinálni. A szándék megvolt, az elképzelés is, valami azonban hiányzott. Akkor gondoltam, hogy a tervezett sorozat második kötetét, amelyik Holmesról szól, könnyebben meg tudom írni, s ha azt meg tudom írni, akkor utána meg tudom csinálni a többi is, és be tudom fejezni Holmesot. Így jelent meg 2006-ban a *Gyilkosság Alaszkában*, amiben az egyik problémát írás közben megoldottam, magyarázat nélkül azonosítottam a jelenlegi Némót az egykorival, ami Holmes halhatatlanságát sugallta. Vagyis lényegében úgy tettem, mint az egykori görögök, akik évszázadok múlásától függetlenül találkozhattak a Földön is járó istenek és istennők valamelyikével. A kiindulatlan gondolat: aki nem él, nem is halhat meg: lehet, hogy élhetetlen, de minden bizonnyal halhatatlan. Magam ezt a megoldást jobbnak tartom ma is annál a legújabb tévésorozat-megoldásnál, amelyik a történetet az afgán háborúk Londonjába helyezi, mobiltelefonnal és minden egyébbel, naturalistán, ugyanakkor ironikusan

emlékeztetve Conan Doyle történeteinek bizonyos szereplőire is, pl. Lestrade-re a Scotland Yardtól, aki persze éppúgy halhatatlan, mint Holmes és Watson. Semmi rájátszás arra, ami számomra alapvetően fontos, hogy mitikus személyekről van szó, akiknek azonban nem az Olümposz hegyén van lakhelyük, hanem a mi szekularizáltak vélt elménkben és pszichénkben, amelyeknek ténylegesen megvannak, megmaradtak „transzcendens” dimenziói. A tudattalanban és a tudattalamból, valamint véletlen és elkerülhetetlen vélekedések és vágyódások révén, valami mindig éppen ismeretlen jövőben lévő környezetben.

– *Közvetlenül a megjelenése előtt írtad meg, fejezted be a Gyilkosság Alaszkában?*

– Akkor fejeztem be, igen. Amikor eldöntöttem, hogy ezt megírom és befejezem, akkor elég gyorsan elkészült. Már korábban beleástam magam például az Exxon Valdez olajszállító hajó történetébe, irdatlan mennyiségű olaj ömlött a tengerbe Alaszka nyugati partjánál, és az egyik legnagyobb kortárs környezeti katasztrófát okozta. Érdekel, mi történne, ha nem Holmes felől, hanem a tlingitek felől nézném ezt és a hasonló jelenségeket. A regény persze épp csak fölveti, jelzi a problémát, hogy mit kezdenek ezek a magukat megőrizni akaró indián törzsek, amikor nagy mennyiségű pénzhez és földhöz jutnak. Akarva-akaratlanul bekapcsolódnak a tőkés-birtokló és technológiai világba. Hogyan tudnak ilyen szituációkat megoldani? Van egyébként ebben teljesen bújtatva a magyar „nemzethalálra”, különösen a határon túli magyarok helyzetére történő utalás is – meg kell találni a módját, hogy az ember és a közösség beilleszkedjék a maga módján abba, ami a társadalomban történik, mert kívül maradni, csak egy már megtarthatatlan múlthoz igazodni nem lehetséges. Az ellene feszülés lehet nemes, de inkább árt, mint segít, akkor viszont kérdés, hogyan lehet illeszkedni.

– *Azon gondolkoztál, hogy ezt le lehetne-e fordítani angolra?*

– Öszintén szólva nem nagyon örülnék neki, ha valaki le akarná fordítani, mert a regény valós helyeken játszódik, de teljesen fiktív és sokak számára bizarr figurákkal is. És nem tudom, hogy a tlingitek hogyan viszonyulnának hozzá, az egész gyilkosság-történethez és a regényben felvetett problémákhoz, amelyek valóságok, de éppen úgy érezhetik ezt kínosnak, mint jó és segítő szándékúnak, aminek ténylegesen szántam. Mert igaz, hogy a történet fantazmagória, de az is igaz, hogy nem egy fantasztikus világban játszódik, hanem abban, amelyikben ténylegesen élünk. Ha a könyv megjelenne angol nyelven, akkor olyan olvasókhöz kerülne, olyan közösségekhez is, amelyek egy része a történetet saját dolgaira utaló és reflektáló ténykönyvnek is vehetné. Lehet, hogy ez jó lenne, nem tudom. Másfelől azt érzem, hogy ha ez a könyv eredetileg angolul jelent volna meg, erre sokkal jobban „ugrottak volna” – mostanra valószínűleg már film lett volna belőle.

Vannak olyan elemek benne mindenképp, amelyek valós témák is. Beleírtam például a szövetségi nyomozóirodát, az FBI-t, nem véletlenül, mert csak az FBI foglalkozik államhatárokon átívelő bűnügyekkel, a maffia és a kamionosok pedig az államhatároktól függetlenül működnek. Nagyon tudatos volt részemről az is, hogy kezdeni kell valamit azzal a problémával, hogy vannak városi indiánok, ahogy San Franciscóban vagy Vancouverben tényleg vannak. Már nem élnek eredeti közösségeikben, és akkor kérdés, hogy ők a visszakapott, egyébként hatalmas földterületekből, de a pénzezből is hogyan részesülhetnek. Le kell írni őket mint veszteséget? Fontosnak tartottam azt is, hogy abban a pillanatban, amikor az olajjal és a fakitermeléssel jön a pénz, megjelenik mindenféle baj és probléma, beleértve a maffiát, a kamionosokat, a szakszervezeteket, magát azt a tény, hogy birtokolnak valamit, amit a múltban sohasem birtokoltak a jelenlegi értelemben. A vagyonnal kereskedelemmé és feladatköteggé válik, ami korábban sohasem volt az. Amihez nem illik kialakult hagyományuk. Ez a tényleges valóság. Az erdőket például gondozni kell a Nemzeti Parkok-

ban, és amikor a szövetségi kormányzat „visszaadott” hatalmas területeket az indiánoknak, előfordult, hogy nekik eszükbe sem jutott, hogy az erdőket gondozni kell, megakadályozni az erdőtűzet, eltakarítani a kidőlt tűzveszélyes fákat, és így tovább. Az indiánok viszonya az őket körülvevő természethez korábban egészen más volt, nem birtokviszony, hanem az össze-, a beletartozás viszonya.

– *Minél több elméleti könyvet, verset olvastam később tőled, egyre inkább azt éreztem, hogy a Holmes-regényben benne vannak azok a problémák a tudattal, nyelvvel kapcsolatban, amelyek az elméleti tanulmányaidban is megjelennek. Ha tehát csak ez az egy könyv van meg a négyből vagy ötből, bizonyos dolgokat akkor is vissza lehet bontani, és meg lehet találni bizonyos összefüggéseket. Érdekelne ilyen értelemben, a Némó-történet helyét milyennek látod – hol az ő helye ebben a négyesben? Az ő könyve is egy szintézisszerű dolog volna, vagy valamiféle részproblémát járna körül?*

– Egyáltalán nem szintézisre gondolok. Némó – ahogyan már mondtam – Odüsszeusz ma. Érdekel, hogy az Odüsszeusz-történet hogyan alakul a nekem mai világban. Ő tényleg gyerekkori kedvenc figurám volt, a Némó-figura problémája pedig bizonyos értelemben a partra vetett halé, de Odüsszeuszé is az. A versben megírt változat egyik első darabja különben arról szól, azt idézi föl, hogy a hitvesi ágyat baltával vágni kezdi a hajós: el kell jönnie, miután visszatért Ithakába, nem maradhat ott. Ezért van az, hogy teljesen más szempont szerint dolgoztam, mint Joyce, engem az az Odüsszeusz érdekelt, aki már nem tud hazamenni, és végül is Atlantiszba vágyik. Nem az, aki otthon él, és otthon hontalanként „utazik” reggeltől éjjelig, allegorikusan, egy ógörög mitikus tájon, mint Bloom (aki egyúttal „a bolygó zsidó” figurája is). Némó nálam úgy száll partra, ahogyan Vernénél a korszak a víz alá kényszerítette, az *Odüsszeiában* pedig egy háború a vízre. Ő valójában visszatér a partra, arra törekszik, hogy újra földet érjen, megszűnjön önkéntes száműzetése, kalandjai végül ne múltjában horgonyzott otthonba vezessék. És engem, ha úgy tetszik, ennek a mitizálása érdekelt. Ha érted: nem mítoszt akartam írni, hanem a szerintem tényleges mitizálódás folyamatában tenni valamit: sodródni és sodorni is egy kicsit, bármilyen kicsit, ebben a folyamatban.

Novalisnak van egy mondása: „Wohin gehen wir? Immer nach Hause.” „Hova megyünk? Mindig haza.” Az egész nosztalgiaikérdés ezzel kapcsolatos. Ezért van, hogy ebben a most már következő, még befejezetlen könyvben – talán *Némó partra száll* lesz a címe, ha egyáltalán elkészül –, Némó, ahogyan mondtam, képzeletprojektorával eljut Atlantiszba. Feltételezi és megálmodja tehát, hogy van egy Atlantisz, és ott él az apja, akivel találkozik is. Az egész egy kicsit sci-fi ízű ebben a részben. De nem célként gondol erre a képzeletben álomszerű érzékletességgel megélt Atlantiszra. Valahogy úgy képzeltem el a történet végét, hogy Némó megy New Yorkban a Hatodik Avenue-n, süt a nap, és egyszer csak rájön, hogy Atlantiszban van. Ezt csak úgy lehet megírni, hogy megéreztetem, akárhol és akármikor bejuthat az ember Atlantiszba, belemártódik, aztán el kell hagynia a következő alkalomig. Nem azt mondom, ténylegesen ez lesz a történet vége, nem tudom, mi lesz, amíg nem írom meg.

Atlantisz szerepel E.T.A. Hoffmann egyik meséjében, mint a szalamanderherceg hona, ahonnan egy túlzott, ténylegesen *lángoló* lelkesedésében elkövetett pusztításért, száműzték. A költő odakerülhet a történet szerint, akármikor odalátogathat, tartózkodhat is kis birtokán, de nem élhet ott. Ez szerintem kétszeresen problematikus: csak a költőre vonatkozik, nem bármelyik emberre, és a birtok kertje nem Atlantisz. Ebből szándékaim szerint annyi maradt, hogy Némó nem költő; akiket ő éber álmában meglátogat, azok sem költők. És téves azt hinni, hogy lehet eszményien és megszakítás nélkül úgymond társadalmi-közösségi életet élni. Ha tetszik, ez a megoldás, ha tényleg ez kerülne bele a még befejezetlen könyvbe, olyasmit sugall, hogy az ott-

hon az a hely, amit meg lehet látogatni, nem állandó lakhely. Ha valamennyire figyelembe veszem, hogy fogalmam sem lehet, hány tízezer vagy százezer éve él ember a földön, és én ebbe belelélem magam, akkor azzal kell számolnom, hogy jöhet még további tíz- és százezer év. Magam egy ponton vagyok-mozgok, egy kicsi mozgó ponton, ami állandóan változik, és nincs semmi irányadó jóslat, hogy hova tart. Ha van jóslat, csak annyi, hogy valószínűleg sohasem lesz máshogy, csak legfeljebb mindenféle érdekes és szörnyűséges dolgok történhetnek: a jövő a múlt idővel tolódik a távolba, és beláthatatlan. Ha ez így van, akkor ezt kell megélni, és ebben kell valahogy megélni. A remete élete, így a romantika költőélete, szerintem nem megoldás, mert emberi megoldás egyedül közösségekben lehetséges. Csak valószínűleg nem közösséggel, vagyis a megoldás nem közösségi – semmiképpen nem társadalmi –, hanem közösségben, eleven környezetben, egyedi-személyes. Valami ilyesmi van a könyv háttérében. Azt már nem tudom, hogyan fejezem majd be ezt a Némó-részt, a Némó-regényt. Lehet, úgy, ahogyan már mondtam: emberek között sétál napsütésben az utcán, és egyszer csak úgy érzi, hogy egy villanásra a mélybe süllyedt Atlantiszban találja magát. Ez afféle megvilágosodás volna, és akkor ott hagynám őt abban a helyzetben. Egy biztos, Atlantisz nem az Elíziumi mezők (→ mennyország), hanem tevékeny város, akkor már inkább Blake földre szállt Jeruzsáleme, csak éppen mitikus-történelmi összefüggésben lentől emelkedik a tudatba, nem föntről ereszkedik le.

– *Nem azt akarom feltétlenül, hogy elmondd, hogy mi lett volna a többi figura esetében, hogy a többi figura könyve miről szólt volna. De a Gyilkosság Alaszkában egyik helyén azt mondd, hogy mindegyikük Atlantiszt keresi valamiképpen. Ez tehát folytatódna a többi figura esetében? Vagy valamilyen metaforikus szinten jelenne meg?*

– Hogy milyen történetet találnék ki a többi figurához, arról fogalmam sincs. Végül is nem tudom, hogy Sherlock Holmesnál mikor jött be nekem a tlingit-téma, ami, mint mondtam, magyar dolgokra, a nemzethalál-ügyre rezonál, ugyanis a tlingit nyelvről egy időben azt jelezték előre, hogy az utolsó anyanyelvet beszélő tlingit 2010-re fog meghalni, és az is asszony lesz. De biztos, hogy a Holmes-történethez nem kapcsolódott volna az indián szál, ha nem Amerikában élek akkor, ha amerikai feleségem nem egy bizonyos antropológus, és ha az antropológia már évekkorábban nem foglalkoztatott volna. Írtam például egy francia antropológus baráttal közösen egy tanulmányt a mocse ikonográfiáról és metaforikusságáról. Később, már házasságom idején, egy másik tanulmányban a metaforáknak archaikusabb kultúrákban játszott szerepével foglalkoztam – ez egy antropológiai folyóiratban jelent meg –, arról érvelve, hogy ami az antropológusnak metafora, a bennszülöttnek lehet szó szerinti. Tehát nem az ő világukat kell a mi feltételezéseink szerint értelmezni, valami számunkra fantasztikus kijelentésről azt gondolni, biztosan metafora, hanem éppen fordítva, nekünk kell egy olyan világot gondolnunk és képzelnünk, amiben az a kijelentés egyáltalán nem metaforikus, hanem szó szerint igaz. Akkori feleségem minden bizonnyal azzal is hatott rám, hogy neki rettenetesen fáj az a saját tapasztalatán alapuló perspektíva, hogy modernizálódik az az andezi faluközösség, ahol ő, doktorátusát készítendő, másfél évig élt első férjével. Én próbáltam meggyőzni, hogy ez elkerülhetetlen, mindig is az volt, a hagyomány mindig „alkalmazkodik” is a megváltozó életkörnyezethez. De őt nagyon mélyen érintette, hogy az a hagyományos kecsua élet, amit ő még megélt, elmúlik, kipusztul.

A könyvem mindenesetre ezért végződik úgy, ahogy végződik. Azt ugyanis nem nagyon szokták csinálni detektívregényekben, hogy Sherlock Holmes nem találja meg a gyilkost. Itt sem az történik. Felkínálja a jelenlévőknek a lehetőséget, hogy válasszanak több változat közül. Nem adja meg a választ, mert az indiánoknak maguknak kell a saját sorsukkal megbirkózniuk, ami nehéz dolog, de nekik maguknak kell újratementeni magukat. Írhattam volna úgy, hogy Holmes maga választ a lehetőségek

közül, a történetet be lehetett volna fejezni hagyományosan. Ez a Holmes azonban egy nyitottabb, változó világban él, és annak megfelelően gondolkodik és dönt. A tlingit indiánoknak abban a faluban a gyilkosságnak azt az értelmezését kell választaniuk, ami leginkább megfelel nekik, amit leginkább tudnak saját átalakuló világukba illeszteni. Esetleg elvesznek, kihalnak, megmaradásukért nem szavatolhat más, csak saját közösségük. Nekik kell tudniuk, hogyan akarnak megmaradni, ha egyáltalán meg akarnak maradni. A könyv ezért szerintem nem „anti-detektívregény”, aminek kitűnő recenzensek is mondták, hanem detektívregény más, mai és jövőbe irányuló lehetőségek, nem megöröklött feltételek között. Holmesnak is változtatnia kellett munkamódszerén egy új és újuló munkakörnyezetben. A történet eredetileg nem így volt eltervezve, nem volt előre felvázolva bennem. Hogy Holmesról írok, azt eldöntöttem, igen. De hogy az mi lesz, csak lassan alakult ki, nem egyszerre, és írás közben. A hagyományos detektív, és a detektív ebben a mai napig hagyományos, mindig megtalálja a bűnöst, megfejti a rejtvényt, én viszont máshogyan gondolom. A mitikus személyek segítenek a tisztázásban, a lehetőségek megálmódásában, a köztük lévő különbségek felmutatásában, de nem hipp-hopp igazságot tevő tündérr királyok vagy szupermenek. Azt hiszem, a könyv során kiderül, Holmest a bűntény keletkezése, motivációjának feltárása érdekli, nem a megbüntetés, ami amúgy sem az ő dolga, hanem a bíróságé, és nem is a megbosszulás: neki nincs miért bosszút állnia, más ember bosszújának viszont miért is lenne eszköze? Ezek a mitikus figurák a változó emberi világ változásához tartoznak, annak szellemei. Nem oldanak meg semmit, nem avatkoznak annyira közbe. A rejtvény/rejtély megoldása egy történet és (egyelőre) befejezhetetlen feladat; a tennivaló a rejtély oldása, törekvés a megismerésére, segítségül hívja a gondolkodás mellett rendkívüli megélésekből származó megérzéseket is.

Ha írói esteken azt a részt olvasom fel a regény elejéről, ahogy az indián felkérési Holmest, ahogy áll a lakás ajtajánál, azon nagyokat nevetnek – ez egy részben fantazmagórikus indián, egy gyerekkori indián is persze, ahogyan szokványos fantáziánkban egy indiánt el tudunk képzelni; ugyanakkor vannak a regényben valóságos indiánok, ez a bizonyos indián is valóságosan-valószínűen viselkedik később. A tlingitek mitikus világa mellé helyeződik egy csupán vágyott és keresett Atlantisz, ami a Némóról szóló és még befejezetlen könyvben részletes téma. Nem tudnám neked megmondani, hogy milyen történetet találnék ki mondjuk Dolittle-nek. Az első kötetet viszont be kellene fejezmem, abban találkoznak egy heidelbergi konferencián négyen, Dolittle később csatlakozik hozzájuk. A *Gyilkosság Alaszkában* lapjain erre utalás történik, és a Némó-könyv elkészült részeiben meg is van írva. A heidelbergi konferencia az eksztatikus állapotokról szól, ami viszont Atlantisszal van kapcsolatban. A két kötet megáll magában, úgy értem, külön-külön is, együtt is, csak tágul az összefüggés. Így tervezném a többi kötettel is, ha elkészülnének, ami, megvallom, egyre valószínűtlenebb.

– *Akkor a versciklus, amiből egy részt betettél a Mi vagyunk most a vandálok is című könyvedbe, nem adna választ történetek szintjén arra, hogy mi történik velük?*

– Nem. A ciklusba nem akarok több részt betenni, vagyis töredékes egésznek tartom. Jelzés-halmaznak. Utolsó darabja, amelyikben egyetlen motorra áll össze Einstein, atomrobbanás és pentaton melódia, nyitva hagyja a sorozatot. Nem tudom, nyelvileg működik-e, amit ott csinállok, ezt másnak kell megítélnie, nekem működött. Valahogy éreztetni akartam, hogy a legmodernebb tudás és technológia onnan érkezik és oda vezet vissza, ahol ősi képességek és tapasztalatok keletkeztek. Nem is pontos, hogy onnan érkezik és oda vezet vissza, inkább azt próbáltam sugallni, hogy olykor érezhetően vannak együtt keletkezé-

sük szüntelen folyamatában. Természetesen nem azt gondolom, hogy a korai kőkorszakban érezhették emberi lények például a repülőgépet, Webern zenéjét, Wittgenstein Traktátusát. Lehettek azonban olyan érzéseik és vágyódásaik, amelyekből az említett dolgok keletkeztek: érzések és vágyódások, amelyek révén a mai korszakból kapcsolódunk hozzájuk, ha emberi lényeknek tartjuk őket, anélkül, hogy módunk lenne megállapítani, mennyire hűen, hiszen bármit érzek és gondolok most, csakis képzeletem és ismereteim szűrőjén át érezhetek őrájuk. Ez viszont áll az ugyanegy időben és korban élő emberekre is.

